

Voorwoord

Toen Børge Ousland en ik op 4 mei 1990 op de Noordpool aankwamen, waren wij de eersten die de pool bereikten op ski's zonder gebruik te maken van honden, depots of gemotoriseerde hulpmiddelen. We hadden achteenvijftig dagen geskied, soms even met elkaar gepraat, maar meestal kostte het al genoeg energie om elke dag vroeg op te staan en de ene stap na de andere te zetten.

Jarenlang was de Noordpool voor mij alleen maar een doel om te bereiken. Ik wilde een wedloop winnen en een record vestigen. Gedurende de bijna twee jaar van voorbereiding heb ik maar aan één ding gedacht: het bereiken van de Noordpool. Het klinkt misschien vreemd, maar de uitdaging was als een diepe verliefdheid: ik stond ermee op en ging ermee naar bed. Als er sneeuw lag, ging ik skiën, en als er geen sneeuw lag, trok ik op rolski's tractorbanden achter me aan. Ik was geobsedeerd door het bereiken van de Noordpool. Een poolreiziger moet die obsessie hebben.

‘Tot over twee dagen,’ zei de piloot, toen we op 8 maart van dat jaar landden in de buurt van de ijsrand aan de noordkant van Ellesmere-eiland. De thermometer van het vliegtuig gaf tweeënvijftig graden onder nul aan, en de piloot sprak de woorden terloops uit, zonder een spootje ironie; het was alsof hij een simpel feit constateerde. Na vijftien jaar ervaring als piloot in het Canadese noordpoolgebied was hij eraan gewend geraakt dat expedities vroegtijdig werden afgebroken omdat mensen het opgaven. Het was vroeg in de middag, de zon ging al onder in het zuidzuidwesten en we tilden onze sledes uit het vliegtuigje. We tuurden in het lage zonlicht naar het noorden, de

duisternis in, richting het pakijs. Zevenhonderdzeventig kilometer verder naar het noorden, op de Noordpool, had de zon al zes maanden niet boven de horizon gestaan.

Begin maart is het in dit gebied, ongeacht of de zon schijnt of niet, even koud. Zelfs als de lucht blauw is, is het lage licht zwak; we wierpen nauwelijks schaduw waar we stonden. De zon gaf geen warmte. De temperatuur is zo laag dat deeltjes die geuren kunnen bevatten, bacteriën, vervuiling, neerslag en vocht, snel bevriezen. Tot mijn verbazing rook ik vanaf mijn positie op het ijs plotseling de geur van bloemen. Eerst begreep ik het niet, maar toen besepte ik dat copiloot Patricia parfum moest hebben opgedaan voor vertrek. Toen ik het vliegtuig een paar minuten later van het ijs zag opstijgen, merkte ik op dat het de geur had meegenomen.

In de sledes hadden we alles gepakt wat we dachten nodig te hebben. Zestig dagrantsoenen gedroogd vlees, haverhout, vet, chocolade en zuigelingenvoeding en voor zeventig dagen gezuiverde benzine voor de primus – twee deciliter per man per dag. We wisten niet hoeveel dagen de expeditie zou duren, maar als we zonder voedsel zouden komen te zitten, was het plan om met de reservebenzine ijs te laten smelten, zodat we de laatste kilometers konden afleggen met alleen water als overlevingsmiddel. Elke slede woog honderdtwintig kilogram. We hadden elk onze eigen slaapzak, en daarnaast één extra tweepersoonsslaapzak die we konden gebruiken om samen in te liggen en de warmte vast te houden. Verder een ligmatje, de bovengenoemde primus, kaarten, de tent en, in geval van een ijsbeeraanval, twee Smith & Wesson 44 Magnums. We hadden geen reserveonderdelen, maar iets meer dan twaalfhonderd gram gereedschap.

Achteraf zou blijken dat we niets voor niets hadden ingepakt.

Pas toen we de Noordpool bereikten, achteenvijftig dagen nadat ik de bloemengeur van Patricia's parfum had geroken, begreep ik dat ik ongelijk had gehad. Mijn meerjarige verliefdheid lag niet in het bereiken van de pool zelf, maar in het onderweg overwinnen van pijn, kou, honger en gevaar.

De Noordpool is de as van de aarde. Het is een vast punt waar wij mensen, evenals alle oceanen, landen en continenten, bijna onmerk-

baar omheen bewegen. Als je op het noordelijk halfrond van de aarde bent en omhoogkijkt naar de nachtelijke hemel, naar de sterrenzee, zie je dat niet alleen onze aardbol, maar ook alle sterren in een cirkel rond de pool bewegen. Op eentje na: de Poolster.

De positie van de Noordpool maakt haar geschiedenis anders dan die van andere plaatsen op aarde. Hoe meer ik erover heb gelezen, geleerd en nagedacht, hoe duidelijker het voor mij wordt dat de geschiedenis van de Noordpool een verhaal is van hoe ons respect en onze gevoelens voor alles wat niet door mensen is gemaakt aan het veranderen zijn. De geschiedenis van de Noordpool is het verhaal van onze relatie met de natuur.

Dit verhaal gaat over de schoonheid en wreedheid van de natuur. Het gaat over de liefde van mensen voor dromen en hun verlangen om de natuur te beheersen en te exploiteren.

Al meer dan 2,7 miljoen jaar is de Noordpool bedekt met ijs dat rust op een oceaan die tot 4807 meter diep is. Het ijs rond de Noordpool gaat ook over kwetsbaarheid; het is het gebied op aarde dat momenteel het snelst opwarmt.

Mensen trekken naar het ijs op de top van de aarde in een strijd om prestige en het verlangen naar roem. Maar ook hebzucht en bedrog zijn motieven. Ik ben van mening dat deze krachten enorm variëren in sterkte, maar de afgelopen decennia niettemin sterker zijn geworden en dat allemaal terwijl het pakijns aan het smelten is.

Voor mij gaat het verhaal van de Noordpool ook over twee specifieke manieren van zijn: zich verwonderen, en diezelfde verwondering de motor van het leven zelf laten zijn. En het hebben van reislust. Dit is voor mij een fascinerende uitdrukking die bestaat uit 'reis' en 'lust', twee woorden die ik zeer waardeer als ze op zichzelf staan, en die ik graag zie samenkomen.

Historici schrijven doorgaans op basis van wat mensen hebben meegemaakt of verteld, maar het merendeel van de geschiedenis van de Noordpool is voornamelijk gecreëerd door de verwondering van mensen over het onbekende. Het verhaal van de Noordpool is een

ander verhaal omdat de eerste poolreizigers alleen in hun gedachten naar de Noordpool reisden. Toen de verhalen ontstonden was er nog geen mens in de buurt van de pool geweest.

Vanaf de prehistorie, via het stenen tijdperk, de bronstijd, de ijzer-tijd en de middeleeuwen, hebben mensen geprobeerd de Noordpool te begrijpen door de sterrenhemel te bestuderen, naar elkaar te luisteren en zich te verwonderen.

De vragen die astronomen, astrologen, geografen en filosofen zichzelf in de vroegste geschiedenis stelden waren talrijk en hun verbeeldingskracht was indrukwekkend. Hoe zien het licht, de kleuren en de vegetatie er op de top van de wereld uit? Bestaan de noordelijke gebieden uit vasteland? Leven er mensen en dieren? De antwoorden waren vaak vergelijkbaar. Aangenomen werd dat de Noordpool een glanzende, magnetische berg was en het punt op aarde dat het dichtst bij de goden lag. Er waren mensen die zelfs geloofden dat de Noordpool een verloren paradijs was, waar Adam en Eva ooit hadden geleefd. Op de Noordpool was het licht, warm en vruchtbaar geweest, en misschien was het dat nog steeds.

In de eeuwen daarna, tijdens de Renaissance en de Verlichting, groeide in Europa het verlangen om de hele onbekende wereld te verkennen. Door de hemel te bestuderen begreep Nicolaas Copernicus (1473-1543) hoe de aarde beweegt. De Poolse astronoom ging uit van het feit dat de wereld wordt geregeerd door natuurwetten, en hij toonde aan dat de zon, en niet de aarde, in het centrum van het zonnestelsel staat. De bron van kennis was nu de menselijke ervaring, niet langer God. De Italiaanse filosoof Giordano Bruno (1548-1600) probeerde zijn tijdgenoten ervan te overtuigen dat er talloze zonnestelsels waren en dat het universum oneindig is. Hij werd vanwege ketterij op de brandstapel verbrand. Portugese en Spaanse zeelieden keerden in de vijftiende en zestiende eeuw terug naar huis met verhalen over onbekende mensen, zeeën, landen en handelsmogelijkheden. De wereld werd in kaart gebracht, maar wat zich op de Noordpool verborg bleef een mysterie. Daarom bleven mensen fantaseren over wat ze in het verre noorden zouden aantreffen.

Wat betreft de Noordpool: we hebben het meestentijds voor het grootste deel bij het verkeerde eind gehad.

Voor talloze mannen was het echter niet genoeg om zich te verwonderen; zij lieten zich leiden door hun reislust. Tot voor kort waren er alleen mannelijke Noordpoolontdekkingsreizigers: Inuit, Europeanen en Amerikanen. Ze hebben geprobeerd lopend, skiënd, varend of vliegend de Noordpool te bereiken. Ze hebben gevochten tegen zeestromingen, koude, storm, regen, wilde dieren, sneeuw, ijs, de stand van de zon en klimaatverandering. Om als eerste de top van de aarde te bereiken was het langst het onbereikbaarste van alle klassieke doelen voor ontdekkingsreizigers. De extreme krachten van de natuur in het gebied hebben er tevens voor gezorgd dat deze reis de deelnemers de meeste pijn heeft veroorzaakt, en het ijs en water, de wind en kou hebben de meeste mensenlevens geëist.

Ondanks deze enorme inspanning, fascinatie en reislust in latere tijden wist de mensheid duizenden jaren lang meer over Venus, Mars, Jupiter en de voorkant van de maan dan over het gebied rond de Noordpool. Duizenden jaren lang hadden mensen de planeten nacht na nacht bestudeerd, maar niemand had de Noordpool gezien of was er in de buurt geweest. Dit bleef duren tot Fridtjof Nansen en Hjalmar Johansen in 1895 een record vestigden, nog nooit waren mensen zo dicht bij de Noordpool geweest.

Er zijn verschillende redenen om naar de Noordpool te willen. Voor mij ging het erom iets extreems te doen, bijna exact wat het extreme was. De behoefte om te breken met school, niet te studeren en daarna te gaan werken, maar om mezelf uit te dagen in de natuur, knaagde aan mij. Ik beklom bergen, maakte steeds langere skitochten, zeilde de Atlantische Oceaan over en uiteindelijk helemaal naar Antarctica, en werd verliefd op de droom van de Noordpool. Zoals alle poolreizigers werd ook ik gedreven door een behoefte aan erkenning, maar ook om redenen die ik nog steeds moeilijk begrijp.

Het dagelijkse leven van de familie Kagge was zolang ik me kan herinneren gebaseerd op mannelijke waarden. Het grootste ideaal

dat elk gezinslid kon bereiken, was zo ver mogelijk skiën. Records vestigen voor een dag, een week of een seizoen. Zoals mijn moeder zo berustend verwoordde: ‘Thuis hebben we drie jaargetijden: lente, zomer, herfst, en dan begint het seizoen.’ De persoon van wie ik het meest erkenning wilde, was mijn vader. Toen dacht ik daar niet zo over na, maar later kreeg ik medelijden met mijn moeder, die samenwoonde met drie zonen en een echtgenoot met waarden die zo anders waren dan de hare.

Ik hoopte gerespecteerd te worden door de man die ik zo hoog in het vaandel droeg, en nog steeds koester, en om meer over hem en mezelf te leren, door kou te lijden, te verhongeren, te zwoegen en grote gevaren te doorstaan. De schaduw van mijn vader rustte over mijn expeditie naar de Noordpool, maar ik vertelde het hem niet en vind het moeilijk om het tegenover mezelf toe te geven. De reis werd mijn versie van het oudste verhaal ter wereld: een zoon die wil ontdekken wie zijn vader is en door hem gewaardeerd wil worden.

De Noordpool is een fragmentarische en persoonlijke biografie van een geografisch gebied dat wordt ontdekt en herontdekt door ego-centrische, nieuwsgierige mensen van over bijna de hele wereld – zoals ikzelf. Ik ben geen historicus, religieus wetenschapper, geoloog, astronoom of cartograaf, dus er is veel wat ik niet weet over deze pool. Mijn verslag gaat dan ook niet over het hele verhaal, maar over de dromen, ideeën, boeken en expedities waar ik mezelf in heb verdiept.

Tegenwoordig hebben mijn vader en ik een goede, hechte relatie. Mijn relatie met de Noordpool is ook veranderd nadat Børge Ousland en ik daarheen zijn gegaan, en gaat niet langer over iets extreems doen of indruk maken op iemand. Ik schrijf omdat ik een diep verlangen naar verwondering voel, reislust heb en liefde voor de natuur koester, en voor degenen die verder gaan dan de horizon om meer over zichzelf en de wereld te leren.

Alle mensen worden geboren met dezelfde twee instincten als een poolreiziger. Zodra we uit de baarmoeder van onze moeder zijn, willen we meer ruimte en meer plaats om ons heen. We strekken

onze armen en benen in vier richtingen uit en schreeuwen om lucht. Het tweede instinct is de reislust, een verlangen om de wereld te verkennen. Als we eenmaal hebben leren lopen, bewegen we ons gemakkelijk de woonkamer door en het huis uit, en beginnen we ons af te vragen wat er tussen ons en de horizon ligt, en al snel wat zich aan de andere kant van de horizon bevindt. Dan zijn we al op weg om onze eigen noordpolen te ontdekken.

Deze twee instincten, de behoefte om grotere ruimtes om ons heen te creëren en de drang om de wereld te verkennen, verdwijnen nooit volledig zolang we leven. Niettemin is het alsof dergelijke kenmerken vandaag de dag worden bedreigd door de verwachting van de samenleving dat we minder ruimte moeten innemen en dat we vanachter een scherm de wereld moeten verkennen. Alsof de inherente drang, en droom, om zelf uit te zoeken wat er achter de horizon ligt, getemd moet worden.

Zelf heb ik een groot deel van de wereld te voet, met ski's en per boot ontdekt. Alle bergen, vlakten, bossen, velden en zeeën die ik aan den lijve heb ondervonden, heb ik met elkaar kunnen vergelijken. Er is maar één plek die ik als anders dan alle andere heb ervaren, namelijk de Noordpool. Toen ik eindelijk de pool bereikte, besepte ik dat dáár niets was.

I

DE VIER NOORDPOLEN VAN
DE WERELD

